

דף יז

'הני מילי לענין פוז"ר קש"ב'. ר' דפו"ר היינו 'רגל'. וכמה פירושים לדבר: לענין הזכרה בתפלה ובברכת המזון שאין שם 'חג הסוכות' עליו אלא שם לעצמו; לענין לינה בירושלים לאחר הרגל; לענין דחיית אבילות. ע' בראשונים.

ולכל הפירושים מוסכם הדבר שחכמים תקנו להזכיר בתפילה 'שמיני עצרת' ולא 'חג הסוכות'. [הלכה זו נכללת ב'רגל' כאמור, או ב'ברכה'].

ולכאורה היה נראה שאם שכח ואמר 'חג הסוכות' בתפילת שמיני עצרת – צריך לחזור ולהתפלל שהרי שינה ממשבע שתקנו חכמים. ואולם הט"ז לא כתב כן (ע' שערי תשובה תרסח – מחלוקת הפוסקים), מפני שבלשון התורה מצינו ששמיני עצרת נקרא 'חג הסוכות'. וכן יש להורות להלכה שאם נזכר לאחר שסיים את הברכה, אינו חוזר. [אלא שאין מובן טעם הדבר, הלא שינה ממשבע התפילה, ומנין לחדש שרק לכתחילה הצריכו כן. וצריך עיון] (עפ"י אגרות משה או"ח ח"ג צז).

וכן פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל שאם אמר 'חג הסוכות' יצא – שהרי הוא נקרא שמיני לסוכות ומשמע מזה שהוא המשך לחג (ע' הליכות שלמה סוכות יב, ח). וע"ע במובא בסוכה כח: אודות שם 'חג הסוכות' על שמיני עצרת. וגדולה מזו פסק הגר"ב"צ אבא שאול זצ"ל (אור לציון ח"ג יח, יג) שהאומר בשלש רגלים 'את יום הזכרון הזה' – יצא, מפני שכתוב ברגלים 'זהו לכם לזכרון' – הרי ממשבע הברכה לעכב נקבע לפי לשון התורה. ואולם יש חולקים על הוראה זו. ע"ע בשיעורי הגריד"ס סוכה מז.

(ע"ב) 'מאי לא אין לה יום טבוח כלל'. פירוש, כשאפשר להקריב ביום טוב ולא הקריב, אבל אם אי אפשר כגון שחל בשבת, הלא שנינו שלדברי הכל יום טבוח לאחר השבת (מהרש"א. ע"ש). ובטורי אבן פירש דסלקא דעתין שיש לו תשלומין ביום שלמחרת בלבד ולא יותר. והנצי"ב הקשה על פירוש זה ופירש הוא שבמקום אונס ודאי יש לו תשלומין, ורק כשפשע ולא הקריב סלקא דעתין שאין לו תשלומין. ע"ש.

'דאי אשמעינן בהא, בהא קא אמרי בית שמאי משום דאפשר למחר, אבל הכא אימא מודו לביית הלל'. אף על פי שטעמם של בית שמאי משום לכס – ולא לגבוה (כבביצה יט), ואם כן כיצד יתכן לעבור על איסור מלאכה ביום טוב מחשש שמא יפשע. ויש לפרש שודאי כלפי עולת ראייה לא היתה שום סברא שידחה, אבל חגיגה (לפרש"י ותוס') שאינה קריבה ביו"ט לביית שמאי) יש לומר שמדין תורה קריבה ביום טוב שהרי יש בה אכילת הדיוט, אלא מדרבנן אסור כי יכול להקריבה מאתמול, וכיון שאינו אלא איסור דרבנן, סלקא דעתין שלא אסרו כשאי אפשר למחר (עפ"י שבט הלוי ח"א קסא). עוד יש לתרץ בפשיטות שאמנם לפי האמת ודאי אין סברא לחלק, אבל סלקא דעתין שאין טעם בית שמאי מדאורייתא אלא מדרבנן, ולא גזרו אלא בדאפשר למחר.

'אי הכי ניפשוט מינה דחד יום טבוח. אימא ימי טבוח'. וממה ששנינו במשנתנו 'יום טבוח' אינו מקשה – כי המשנה לא נחתה למספר הימים שאפשר להביא קרבנות, משא"כ הברייתא. ועוד, בברייתא אמרו 'שוב אינו חוגג' ולכך מדייק שמשמע שאין אפשרות להקריב יותר מיום אחד (עפ"י מהרש"א). עוד אפשר שהמשנה נקטה 'יום טבוח' משום הסיפא, אין כה"ג מתלבש בכליו וכו' – שזה רק ביום אחד, ביום שלאחר השבת. ולפי האמת, אעפ"י שבברייתא גורסים 'מי טבוח' קבעו יום מסוים אחד להבאת הקרבנות כמשמעות המשנה, וטעם הדבר כדי למנוע איחורים ופשיעה, וכן משמע בתוס'.

יש מי שהסביר ענין חשיבות יום זה [שהוא המקור לאסרו-חג. ע' מגן אברהם תצד סק"ד], מפני שהוא היום שניתנה בו תורה, יום לאחר ו' בסיון (עפ"י נפש חיה (לר"ר מרגליות) תצד. וע"ש רמז בכינוי 'יום טבוח'). ובוה יש לישב מה שהקשה במשנה למלך (כלי המקדש וי) על השו"ע שאוסר להתענות יום אחר שבועות ולא כתב לאסור ביום שלאחר שאר המועדים, והקשה מאי שנא יום שלאחר שבועות משאר שבעת ימי תשלומין, אך להאמור יש חשיבות מיוחדת ליום שלאחר שבועות שהוא 'יום טבוח' גם כשחל יום טוב בימי חול. ויש לזה מקור מהגמרא דלקמן יח סע"א, ע' להלן.

'מצוה למימני יומי... ומצוה למימני שבועי'. על שיטות הראשונים במנין השבועות – אם הוא מהתורה אף בזמן הזה, והאם היא מצוה נפרדת ממנין הימים, והאם היא קיימת רק בתשלום שבועות שלמים – ע' במובא במנחות סז.

וקראתם... ובקצרכם... איזהו חג שאתה קורא וקוצר בו הוי אומר זה חג עצרת. לכאורה משמע שהקצירה ביום טוב אסורה מהתורה, שלכך אין לפרש הכתוב על שאר ימים טובים, אבל אין כן דעת הרמב"ם (יום טוב א,ה-ז ומגיד משנה) והרא"ש (רפ"ג דביצה) ועוד. ואפילו כשקוצר שלא לצורך אוכל נפש אין בזה איסור תורה, שהרי קיימא לן מתוך שהותרה מלאכה לצורך אוכל נפש הותרה שלא לצורך. יש מי שתרץ שכאשר עושה מלאכה בשביל יום אחר ולא בשביל אותו יום, הכל מודים שאסור הדבר מהתורה [ואין אומרים 'מתוך' אלא כשעושה לאותו יום אלא שאין בדבר צורך היום] (שער המלך יום טוב פ"א סוף ה"ד, עפ"י הר"ן. וע"ע מרומי שדה).

ויש מתרצים (על דרך שפרשו התוס' להלן יח). שכיון שהסמיכו חכמים איסור קצירה ביום טוב על הכתוב (כמבואר בירושלמי 'אך אשר יעשה לכל נפש... ושמתם את המצות' – מלישה ואילך), אין מסתבר להעמיד הכתוב על קצירה ביום טוב [שאי אפשר שהכתוב המפורש יסתור את הדין שיש לו סמך בכתוב. ע' דוגמא לזה בשו"ת פרי יצחק ח"א לא].

ופירוש זה צריך באור [וכן פירוש התוס' להלן יח. גבי חול המועד], הלא סוף סוף אין לנו מקור מדאורייתא לתשלומין, שהרי זה שאנו נאלצים להעמיד הכתוב על יום אחר ולא על יום טוב, אינו אלא משום שחכמים אסרו לעשות מלאכה, אבל מקור מדאורייתא אין לנו.

ומוכח מכאן שענין 'אסמכתא' אינו סימן בעלמא שרמזו החכמים מהכתובים אלא התורה עצמה רמזה לנו הדבר, אלא שלא כתבה כן בפירוש להיות בגדר חיוב של תורה רק מסרה הדין לחכמים (וכמו שהאריך בזה הריטב"א בראש השנה טז. ע' במובא בברכות מא). ואם כן יש כאן הכרח דאורייתא שאין הכתוב המפורש מדבר ביום טוב, שאי אפשר שהוא יסתור לדין שרמזו בתורה כאסמכתא.

ויש מפרשים על פי דברי הרמב"ן (אמור) שהעוסק ביום טוב בכל היום וטורה באיסורי שבות, עובר מן התורה על מצות עשה דשבתון. והכי נמי קצירה רגילה שיש בה טורה מרובה יש בה איסור תורה (עפ"י מאור ישראל ועוד).

*

בפרשת פינחס נאמר 'חג' ברגלים מלבד בעצרת. טעם הדבר, כי פעמים שאין מביאים חגיגה בחג העצרת – כשחל להיות בשבת, שיום טבוח אחר השבת ולבית שמאי אף כשחל בחול, לפרש"י ותוס'!, מה שאין כן בפסח ובסוכות, לעולם מביא בימות החג. ואולם בפרשיות משפטים תשא וראה שלא הוזכרו הקרבנות, נאמר שם 'חג' גם בעצרת.

(עפ"י בעל הטורים ומשך חכמה פינחס. וע"ע מש"ח תשא לד, כא)